

SAMISK KUNST I ET SOSIOLOGISK OG HISTORISK PERSPEKTIV

SÁMI DÁIDDA SOSIOLOGAŠ JA HISTORJJÁLAŠ PERSPEKTIIVVAS

Artikkelforfatter / arthkalčálli: Dag Solhjell

Øversettere / jorgaleaddjit: Språksenteret, Brita Kåven

– Hvert folk har rett til sin egen billedkunst, som de også har rett til sitt eget språk og kultur, rett til å styre seg selv i ordets videts forstand.

Ailo Gaup 1979

Hva vil det si at et folk har rett til sin egen billedkunst? I et kunst-sosiologisk perspektiv betyr det rett til å etablere sine egne institusjoner for å bedømme kvaliteten på billedkunstverk som produseres av dette folkets representanter. I det følgende vil jeg prøve å drøfte om og hvordan det samiske folket har benyttet seg av denne retten, samt sette spørsmålet i et historisk-sosiologisk perspektiv.

– Juohke álbmogis lea vuoigatvuohta iežas govvadáidagii, seammaláhkai go das lea vuoigatvuohta iežas gillii ja kultuvrii, vuoigatvuohta stivret iežas sáni viidámus áddejumis.¹

Ailo Gaup 1979

Maid mearkkaša dat ahte muhtin álbmogis lea vuoigatvuohta iežas govvadáidagii? Dáiddasosiologalaš perspektiivvas mearkkaša dat ahte das lea vuoigatvuohta ásahit iežas ásahusaid mat galget árvoštallat kvalitehta daid govvadáidagiin maid dán álbmoga ovddasteaddjit ráhkadit. Čuovvovaččat áiggun geahččalit ságaškuššat dan birra ja mo sámi álbmot lea geavahan dán vuoigatvuođa, ja bidjat gažaldaga historjjálaš-sosiologalaš perspektiivvas.

Hva er et historisk-sosiologisk perspektiv?

Å studere billedkunst i et sosiologisk perspektiv betyr å se på den som et sosialt system. Å se på samisk kunst i et sosiologisk og historisk perspektiv er å se dens historie som et sosialt system.

Det sosiologiske perspektivet på det samiske kunstsystemet er forskjellig fra den diskursive tilnærmingen som brukes av både Hanna H. Hansen i hennes hovedfagsoppgave i kunstvitenskap fra 2004, og Thomas Kintel i hans hovedfagsoppgave fra 2006. Deres empiri er hovedsaklig skriftlige og muntlige utsagn fra aktører innenfor og på kanten av det samiske kunstsystemet. Kintel skriver at "samisk kunstverden er diskursivt konstituert" (:26), Hansen skriver om samisk kunst som

Mii lea historjjálaš-sosiologalaš perspektiiva?

Studeret govvadáidaga sosiologalaš perspektiivvas mearkkaša geahččat dasa dego sosiála ortnegin. Geahččat sámi dáidaga sosiologalaš ja historjjálaš perspektiivvas, lea geahččat dan historjjá dego sosiála ortnegin.

Sámi dáiddaortnega sosiologalaš perspektiiva lea earalágan go dat diskursiivva lahkoneapmi maid geavaha sihke Hanna H. Hansen iežas dáiddadiehtaga 2004 váldofágabarggus, ja Thomas Kintel iežas 2006 váldofágabarggus. Sudno empiriija lea eanaš čálalaš ja njálmálaš cealkámušat daid doaimmaheaddjiin guđet leat sámi dáiddaortnega siskko-bealde dahje dan ravddas. Kintel čállá ahte "sámi dáiddamáilmmi

"flere fortellinger som viser ulike, mulige lesninger av kunsten" (:3). Jeg beskriver hvordan den samiske kunstverden er institusjonelt konstituert, for enklere å kunne sammenligne den med konstitueringen av andre kunstsystemer.

Kunstsystemet som ledd i fremveksten av det moderne

Kunstsystemet er knyttet til fremveksten av det moderne. Dag Østerberg (2000) mener at det moderne har tre nødvendige kjennetegn: vektleggingen av fornuften, individet og fremskrittet, og at de opptrådte sammen i den europeiske kulturkrets fra første del av 1700-tallet. Norsk kultur ble modernisert på første del av 1800-tallet. Den samiske kulturen langt senere. Den fikk derfor heller ikke et kunstsystem samtidig med det norske.

lea diskursiivvalaččat ráhkaduvvon"(:26), Hansen čállá sámi dáidaga birra dego "mánnga muitalusa mat čájehit mánggalágan, vejolaš lohkama dáidagis" (:3). Mun čilgen mo sámi dáiddamáilmmi lea institušuvnnalaččat vuođđuduvvon, vai lea álkibut buohtastahttit dan eará dáiddaortnegiid vuođđudemiin.

Dáiddaortnet nugo oassin ođđaaigásačča šaddamis

Dáiddaortnet lea čatnašuvvon ođđaaigásačča šaddamii. Dag Østerberg (2000) oaivvilda ahte ođđaaigásaččas leat golbma dárbbášlaš dovdomearkka: deatuhit jierpmi, indiviidida ja ovdáneami, ja dat ledje ovttas eurohpalaš kulturbirrasis 1700-logu álgooasis. Norgga kultuvra ođasmahttojuvvui 1800-logu vuosttas oasis, ja sámi

Vektleggingen av individet åpnet for tre elementer som hører til kunstsystemer av europeisk type: det skapende kunstnersubjektet, kunstnerens og betrakterens følelser og begges innbilningskraft. En annen måte å betegne det moderne på, er å fremheve differensieringen av den menneskelige erkjennelsesevnen i tre separate sfærer: den vitenskapelige og sanne, den etiske og gode og den estetisk-ekspressive – den som er knyttet til erfaringen av det skjønne. Immanuel Kant krevde at bedømmelsen av det skjønne i kunst og natur skal være interesseløst. Vakre nyttegjenstander, og dette gjelder også samisk kultur, er altså ikke kunst i den moderne estetikens begrepsverden.

Kunstsystemet som et akademiregime

Fremveksten av det moderne skaper i seg selv ikke et kunstsystem. Det må etableres særegne og relativt selvstendige institusjoner med ansvar for å forvalte reglene for det i kunsten. En nøkkelinstitusjon her er de kunstakademiene som ble etablert i stadig flere land og byer i Europa noe før og etter 1800. Med dem ble de fleste elementene i det moderne kunstsystemet etablert. Som statlige institusjoner var de uttrykk for en statlig kunstpolitikk. De var statlig sanksjonerte uttrykk for kunstens autonomi – dens rett til å bestemme reglene for hva som var god kunst uten innblanding. Det statlig godkjente kunstsystemet består av institusjonaliserte ordninger som skal sikre kunstnerisk kvalitet i alle ledd ved at den

kunstneriske evaluering utføres av sakkyndige valgt av og blant systemets egne medlemmer. I Norge etablerte Stortinget et lite kunstakademi i 1818 som gikk under navnet Tegneskolen, men som bar det offisielle navnet Den kongelige Kunst- og Tegneskole i Christiania. Her ble det undervist i grunnlaget for alt moderne byhåndverk i Norge, men ikke i de ferdighetene som ble anvendt innenfor folkekunst eller samisk kunst.

Med kunstsystemet opphørte samisk kunst å være kunst

Det moderne kunstsystemet som vokste frem med akademiene oppløste de førmoderne kunstsamlingene som ble kalt "Kunstammer". De var kongelige samlinger av ulike typer gjenstander, som sammen skulle representere datidens ver-

kultuvra olu manjelat. Dat ii danne ožžon dáiddaortnega oktanaga norgga kultuvrrain.

Oktagasa deattuheapmi rabai golmma elementii mat gullet eurohpalágan dáiddaortnegiid: hutkkálaš dáiddársubjeakta; dáiddára ja vákšu dovddut; ja goappašagaid jurddagovvafápmu. Eará vuohki gohčodit ođđaáigásačča, lea deatuhit olmmošlaš dovddastangál-gga rievddastangál-gga sierra sfearii: dan dieđálačča ja duohta, dan ehtalačča ja buori; ja dan estetihkalaš-ekspressiivva – dan mii lea laktásuvvon čáppavuođa vásáhussii. Immanuel Kant gáibidii ahte čáppavuođa árvvoštallan dáidagis ja luonddus galgá leat beroštumi haga. Čáppa adnodávirat, sámi kultuvrrasge, eai leat nappo dáidda ođđaáigásaš estetihka doabamáilmmis.

Dáiddaortnet akademiregiman

Ođđaáigásačča šaddan ii ráhkat iešaldes dáiddaortnega. Fertejit ceggejuvvot mihtus ja hui iehčanas ásašusat maid bargun lea hálddašit dáidaga čáppavuođa regeliid. Čoavddaásahus dás leat dat dáiddaakademiiat mat ceggejuvvo dađis eanet riikkain ja gávpogiin Eurohpas ovdalaš ja manjelaš 1800.² Daid mielde čuvvo ođđaáigásaš dáiddaortnega elementtat. Stáhta ásašusan dat ovddastedje stáhta dáiddapolitihka, dat ledje stáhta dohkkehuvvon ovdanbuktimat dáidaga autonomiijii – dan vuoi-gatvuhtii almmá seaguheami haga mearridit regeliid dasa mii lea buorre dáidda. Dan dađis dohkkehuvvon dáiddaortnegii gullet institušunaliserejuvvon ortnegat matgalget dávisit dáiddalaš kvalitehta ortnega visot lađđasiin, dan láhkai

ahte dáiddalaš árvvoštallama dahket áššedovdit guđet leat válljejuv-von ortnega iežaset miellahtuin ja daid gaskkas. Norggas ásašii Stuor-radiggi dáiddaakademiijáža jagis 1818, mii dáibálačča gohčoduvvo Tegneskolen, muhto mas virggálaš namma lei Den kongelige Kunst- og Tegneskole i Christiania (Gonagaslaš Dáidda- ja Sárgunskuvla). Doppe oahpahuuvui visot ođđaáigásaš gávpotgiehtaduoji vuodđu Norggas, muhto ii fal daid gálggain mat ledje anus álbmotdáidagis dahje sámi dáidagis.

Dáiddaortnegiin nogai sámi dáidda leat dáidagin

Dat ođđaáigásaš dáiddaortnet mii šattai akademiiaguin mollii ovdaođđaáigásaš dáidda-čoakkáldagaid mat gohčoduvvojit "Kunstammer" (Dáiddakámmár).

densanskuelse. I det danske kunst-kammeret i København fantes det også gjenstander fra den samiske kulturkretsen, som for eksempel runebommer. I framstillingen av det moderne var det ikke plass til slike objekter i kunstsamlinger. Samiske gjenstander ble plassert i nye etnografiske eller historiske museer, slik tilfellet var i København omkring 1820. Samiske arbeider mistet altså betegnelsen kunst på den tiden kunstakademiene ble etablert, og kunstkamrene ble oppløst.

I kunstkamrene og akademiene viste kunstbegrepet til den ferdigheten man frembrakte gjenstandene med, ikke til resultatet av ferdigheten, altså selve kunstverkene. Kant bruker ofte betegnelsen "den skjønne kunstens frembringelser" om kunstverk. Da kunne man peke

på samiske gjenstander og si at de var laget med kunstferdighet, men ikke at de var kunst. Da betegnelsen "kunst" senere ble innført som en beskrivelse av selve kunstverket, var den samiske kunsten – dens kunstferdige gjenstander – allerede satt utenfor systemet og dets begrepsverden. Man kunne da ikke kalle samiske objekter for kunst. Det samme skjedde selvsagt også med tilsvarende norske objekter. Man tok i bruk begreper som kunstflid, husflid, folkekunst, kunsthåndverk, håndverkskunst, kunstindustri osv. Det er dette som ligger bak dagens skille mellom dáidda og duodji.

Det norske akademiregime fra 1884

På 1880-tallet fikk Norge et kunstpolitisk kunnskapsregime av akademitypen, som hadde følgende

særlige kjennetegn:

- Kunstnerne tilhørte ingen forening eller organisasjon, men var representert gjennom Bildende Kunstneres Styre (BKS), som ble valgt av stemmeberettigede kunstnere. Stemmerett ble oppnådd gjennom flere gangers deltakelse på Statens Kunstutstilling (Høstutstillingen), som ble vurdert av en jury de stemmeberettigede selv hadde valgt.

- Kunstnere oppnevnt av BKS satt med flertall i styret i Nasjonalgalleriet, og i alle viktige instanser der det for statlige midler ble innkjøpt kunst, gitt stipendier, juryert utstillinger, og valgt ut kunstnere til representative oppgaver. BKS fungerte også som statens kunststråd. Bildende Kunstneres Styre ble også styre i Statens Kunstakademi da det ble etablert i 1909

Dat ledje gonagaslaš čoakkáldagat mánggalágan dávviriiguin, mat ovttas galge ovddastit dalá máilmeáiccalmasvuoda. Dán-skka dáiddakámmáris Københápmánis ledje maiddái sámi kulturdávvirat, nugo meavrrisgárit. Ođđaaígásaččas ii lean sadij dákkár dávviriidda dáiddačoakkáldagain. Sámi dáivvirat biddjojedje ođđa etnografalaš dahje historjjálaš museaide, nugo Københápmánisge geavai sullii 1820.³ Sámi dáidda massii nappo dáidda namahusa dan áiggis go dáiddaakademijat ceggejuvvojedje, ja dáiddakámmárat heaittihuvvo.

Dáiddadoaba čájeheii dáiddakámmáriin ja akademijain daid gálgii mainna oaččui áigái dáidaga, iige gálgga bohtosii, nappo dáidagiidda. Kant dávjá atná namahusa "čappa dáidaga buktimat"

dáidagiid birra. Dalle sáhtii čujuhit hutkkálaš ráhkaduvvon sámi dávviriidda, ja dadjat ahte dat ledje ráhkaduvvon dáidagiin, muhto ii fal ahte dat ledje dáidda. Go namahus "dáidda" mañjil geavahuvvui ieš dáidaga birra, lei jo sámi dáidda – dan hutkkálaš dávvirat – biddjon olggobeallai dáiddaortnega ja dan doabamáilmmi. Dalle ii sáhtán gohčodit sámi objeavttaid dáidagin. Seamma geavai diehttelas vástideaddji dáža objeavttaiguinge. Dalle atnigohte doahpagiid nugo dáiddabargu, viessoduodji, álbmotdáidda, dáiddagiehtaduoji, giehtaduodjedáidda, dáiddaindustriija jna. Dát dat lea duogáš dálá erohussii gaskal dáidaga ja duoji.

Dáža akademiregima 1884 rájes

1880-logus oaččui Norga dáiddaortnega, dáiddapolitihkalaš akademi-

lágan máhttoeregima, mas ledje dát sierralágan dovdomearkkat:

- dáiddáriin ii lean makkárge searvi, muhto ledje ovddastuvvon Bildende Kunstneres Styre (BKS) (Govvadáiddáriid Stivrre) bokte, maid jienastanvuoigaduvvon dáiddárat välljejedje. Jienastanvuoigatvuoda fidnejedje go moddii ledje searvan Stáhta Dáiddačájáhusas (Čakčačájáhusas), maid lei árvvoštallan muhtin árvvoštallanlávdegoddi maid jienastanvuoigaduvvomat ieža ledje välljen.

- BKS nammadan dáiddárat ledje eanetlogus Nasjonalgallerijia stivrras, ja visot dehálaš instáns-sain gos stáhta ruđain ostojuvvui dáidda, juolluduvvo stipeanddat, árvvoštallojuvvo čájáhusat, ja välljejuvvo dáiddárat ovddasteaddji doaimmaide. BKS lei vel stáhta

(frem til 1956), valgte bestyrelse for Kunstnernes Hus da det åpnet i 1930, og ble styre for Bildende Kunstneres Hjelpfond da det ble etablert i 1948. Alle viktige evaluerende instanser i det norske kunstsystemet var kontrollert av BKS.

- Det nye kunstnerstyrte kunstsyste-
met var godkjent av Kirke- og
undervisningsdepartementet.

Samer i det norske kunstsyste- met før 1970-tallet

Dette kunstsystemet måtte alle bildekunstnere i Norge forholde seg til, også de samiske. Kanskje bare én samisk kunstner fikk stemmerett av BKS, altså en formell kunstnerstatus i det nasjonale kunstsystemet. Det var glasskunstneren Oddmund Kristiansen fra Balsfjord i Troms (f. 1920, d.1997).

dáiddaráđđi. BKS šattai vel Statens Kunstakademi (Stáhta Dáiddaakademii) stivra, dalle go dat ásahuvvui 1909:s (1956 rádjai), válljii stivrema Kunstnernes Husii (Dáiddáriid Vissui) go dat rahppojuvvui jagis 1930, ja šattai Bildende Kunstneres Hjelpfond (Govvadáiddáriid Veahkkefoandda) stivran, go dat ásahuvvui 1948:s. Norgga dáiddaortnega visot dehálaš árvoštalli instánsaid gozihii BKS.

- dan ođđa dáiddárstivrejuvvon dáiddaortnega dohkkehii Girko- ja oahpahušdepartemeanta.

Sápmelaččat norgga dáiddaortnegis ovdal 1970-logu

Dán dáiddaortnega fertejedje buot govvadáiddárat Norggas vuhtii váldit, maddái sápmelaš dáiddárat. Dušše okta sámi dáiddár

Men hans samiskhet er ikke synlig i arbeidene slik den var med John A. Savio (f. 1902 – d. 1938) og Iver Jåks (f. 1932 – d. 2007). Savio døde allerede i 1938, før han hadde oppnådd status som stemmeberettiget kunstner. Iver Jåks fikk heller ikke stemmerett, trolig fordi hans anerkjennelse som bildekunstner kom så sent at det gamle systemet da var oppløst. Jåks ble imidlertid en aktiv deltaker i det nye norske og nordnorske kunstsystemet som ble etablert fra 1974 og fremover.

Den nordnorske kunstutstillingen, etablert av Bodø Kunstforening i 1946, fungerte som en nordnorsk Høstutstilling, men uten de privilegiene den nasjonale utstillingen ga, og derfor med langt lavere status. Elleve av de tjueen billedkunstnerne som var registrert i

soittii ožžon jienastanvuoigatvuođa BKS:s, nappo formála dáiddárárvvu náisionála dáiddaortnegis. Glás-sadáiddár Oddmund Kristiansen Báhcavuonas Romssa fylkkas eret dat lei (r. 1920, j. ?).⁴ Muhto su sámevuohta ii oidno su barguin, nugo John A. Savios (r. 1902 – j. 1938) ja Iver Jåksas (r. 1932 – j. 2007). Savio jámii jo 1938:s, ovdal go lei juksan jienastanvuoigaduvvon dáiddára árvvu. Iver Jåks iige juksan jienastanvuoigatvuođa, soaitá danne go su dohkkeheapmi govvadáiddárin bođii nu maŋŋit ahte dat boares dáiddaortnet dalle lei loahpahušvovon. Jåks šattai datte doaibmi oassálasti dan ođđa dáža ja davvinorgga dáiddaortnegis mii ásahuvvui 1974 rájes ja ovddasguvlui.

Davvinorgga dáiddačájáhus, maid Bodø Kunstforening álggahii

samisk kunstnerleksikon i 1993 hadde ifølge deres biografiske opplysninger da deltatt på ”nordnorsken”.

Fra akademiregime til fagforeningsregime på 1970-tallet

I løpet av 1970-tallet skjedde det radikale endringer i det norske kunstsystemet. Det nye systemet fikk tre elementer som hadde betydning for samisk kunst.

For det første kunne det nå etableres distriktsorganisasjoner for kunstnere i et eller flere fylker. I 1971 ble det derfor organisert en egen forening for bildende kunstnere i Nord-Norge (Nordnorske Bildende Kunstnere – NNBK) der samiske kunstnere kunne delta.

For det andre ble de regionale kunstnerorganisasjonene tillagt flere oppgaver som det nedlagte

1946:s, doaimmai dego davvinorgga Čakčačájáhus, muhto almmá daid ovdavuoigatvuođaid haga maid náisionála čájáhus luvvii, ja danne olu vuolibut árvvus. Oktanuppelot dai 21 govvadáiddáriin guđet leat logahallon sámi dáiddárleksikonas 1993:s, ledje sin biografalaš dieđuid mielde dalle oassálastán ”davvinorgga-čájáhusas”.

Akademiregimas fágasearveregimii 1970-logu

1970-logu botta ledje nana nup-pástuvvat dáža dáiddaortnegis. Dan ođđa ortnegii šadde golbma elementta mat váikkuhedje sámi dáidagii.

Vuosttažettiin sáhtii cegget guovloservviid, ovttá dahje moatti fylkka dáiddáriidda. Nu ordnejuvvui sierra searvi 1971:s Davvi-Norgga govvadáiddáriidda (Nordnorske

BKS tidligere hadde hatt på nasjonalt nivå: en jury, et offentlig finansiert kunstnersenter (et slags "Kunstneres Hus" styrt av kunstnere), en salong – altså en åpen juryert utstilling juryert av kunstnerne selv (kalt landsdelsutstillinger), flertall i det regionale kunstmuseets innkjøpskomité, innflytelse på den regionale kunstpolitikken, innflytelse på valg av kunstnere som skulle få utsmykkingsoppdrag. I Nord-Norge fikk man en egen kunstscole (i Kabelvåg), og visjonen var å få til et nordnorsk kunstakademi.

Det tredje nye elementet var tre selvstendige og statsstøttede kunstsysterer på 80-tallet ved siden av billedkunstneres kunstsyster: et for kunsthåndverkere (Norske Kunsthåndverkere, NK), et for fotografer (Forbundet Frie Fo-

tografer, FFF) og et for samiske kunstnere (Samisk Kunstnerforbund, SDS, stiftet i 1979). For de samiske kunstnerne betydde det at de ble kunstpolitisk likestilt både med NBK, NK og FFF.

Kort kronologi for etablering av det samiske kunstsysteret

Allerede fra sin første begynnelse høsten 1978 er det klart at samiske kunstnere ønsket å skape seg sitt eget syster, og ikke bare være et regionalt ledd i det norske nasjonale kunstsysteret.

1979 Samisk kunstnerforbund (SDS) stiftet en kunstnerorganisasjon med kunstnerisk råd. Samme år startet man med innkjøp av samisk samtidskunst til en samisk kunstsamlings i De Samiske Samlinger.

1980 SDS tar opp arbeidet med et (nordisk) samisk kunstakademi. Det etableres en jury for kollektive utstillinger. De ønsker seg egne statlige stipendier for samiske kunstnere, nødvendigvis med en samisk stipendkomite.

1981/82 SDS tar opp ideen om et Samisk kunstnersenter (SKS), etter mønster av senter etablert i flere norske regioner.

1986 Samisk Kunstnersenter (SDG) realisert i Karasjok for billedkunstnere, kunsthåndverkere og fotografer. Samme år ble en rekke andre regionale kunstnersentra tatt inn på statsbudsjettet, medregnet felles sentre for billedkunstnere og kunsthåndverkere.

Bildende Kunstnere – NNBK), masa sámi dáiddárat sáhtte searvat. Nuppádassii ožžo guovllu dáiddárasearvvit mángga daid barguin mat heaittuhuvvon BSK:s ledje leamaš nationála dásis: árvvoštallanlávdegoddi, almmolaččat ruhtaduvvon dáiddárguovddáš (muhtinlágan "Daidariid Viessu" maid dáiddárat jođihit), salongá – namalassii rabas árvvoštallon čájáhusmaid dáiddárat ieža leat árvvoštallan (gohčoduvvon riikaoassečájáhusat), eanetlohku guovllu dáiddamuseaid oastinlávdegottiin, váikkuheapmi guovllu dáiddapolitihkkii, váikkuheapmi válljet dáiddáriid guđet galge oažžut činahanbargguid. Davvi-Norggas ožžo áigái sierra dáiddaskuvlla (Kabelvågas), ja višuvdna lei vel oažžut ceggejuvvot davvinorgga dáiddaakademiija.

Goalmmát ođđa elementa lei ahte govvadáiddáriid dáiddaortnega bálddas šadde vel golbma iehčanasa ja stáhtadorjojuvvon dáiddaortnega 80-logus: dáiddaduojárriidda (Norske Kunsthåndverkere, NK), govvideaddjiide (Forbundet Frie Fotografer, FFF), ja sámi dáiddáriidda (Sámi Dáiddačehpiid Searvi, SDS, vuodđuduvvon 1979:s). Sámi dáiddáriidda mearkkašii dát ahte sii šadde dáiddapolitihkalaččat seamma dássái go sihke NBK, NK ja FFF.

Oanehis kronologiija sámi dáiddaortnega ásaheamis⁵

Álgoálggus jo 1978 čavčča lea čielggas ahte sámi dáiddárat háliidjedje ásaht iežaset dáiddaortnega, eaige leat guovllu lađđasin dáža nationála dáiddaortnegis.

1979 Sámi Dáiddačehpiid Searvi (SDS) vuodđuduvvui, dáiddárasearvi, dáiddalaš ráđiin. Seamma jagi álggahuvvo sámi dálááigedáidaga oastin sámi dáiddačoakkáldahkii Sámi Vuorká Dávviiridda.

1980 SDS bargagoahtá (davviriikkalaš) sámi dáiddaakademiiain. Nammaduvvo árvvoštallanlávdegoddi oktasaš čájáhusaide. Sii háliidit sierra stáhta stipeanddaid sámi dáiddáriidda, diehttelasat sámi stipeandalávdegottiin.

1981/82 SDS ovddida sámi dáiddaguovddáža (SDG) jurdaga, dakkára mii lei ceggejuvvon mángga norgga guovlluin.

1986 Sámi Dáiddaguovddáš (SDG) ollašuvvon Kárášjogas, gov-

1989 SDS får forhandlingsrett med staten på lik linje med andre norske kunstnerorganisasjoner, som hadde oppnådd dette få år tidligere. Dermed får SDS også adgang til kollektive vederlagsordninger.

1993 Et samisk kunstnerleksikon blir utgitt i 1993, der 21 dalevende norske samiske billedkunstnere var med.

1998 En prosjektleder blir engasjert på De Samiske Samlinger for å planlegge å etablere et samisk kunstmuseum.

2000 Samisk kulturråd blir nedlagt, og midlene fra 2001 forvaltet av Sametingets avdeling for kultur og næring.

2003 En kunstfaglig utdannet konservator, altså en kunsthistoriker, ansettes ved De Samiske Samlinger (SVD) med ansvar for museets kunstavdeling. Et samisk kunstmuseum skal planlegges. En samisk kunsthøgskole skal igangsette sin undervisning.

2004 Samisk kunstnerråd inngår en samarbeidsavtale med Sametinget, som forplikter seg til å gjennomføre årlige forhandlinger med Samisk kunstnerråd.

2005 Sametinget avgir en Melding om samisk kunst.

Det samiske kunstsyste­met er nesten det samme som det norske, med to unntak. Det mangler tilsynelatende en årlig juryert utstilling, og armlengdes avstandsprinsippet mangler i forhold

til Sametinget gjennom et kulturråd, som det mistet i 2000.

Sammenfattende vurdering

Samisk kunst fikk i løpet av kort tid sitt eget offentlige støt­tede kunstsystem. Det er i nesten alle sine enkelttrekk likt det norske kunstsystemet, og også fotografenes og kunsthåndverkernes og til dels også det nordnorske. De samiske kunstner­nes institusjonelle rettigheter er altså anerkjent og sikret.

Rundt det samiske kunstsystemet ble det skapt en særegen samisk forståelsesramme, som ble gjeldende også for det norske kunstsystemet når det presenterte samiske kunstnere. Et spesielt kjennetegn for det samiske kunstsystemet er at det formelt ikke skiller sterkt mellom det tradisjonsbundne og håndverksbaserte på den ene siden, og

vadáiddáriidda, dáiddaduojá­riidda ja govvideaddjiide. Seam­ma jagi besse máŋga eará guovllu dáiddaguovddáža stáhtabušehtti, datge oktasaččat gov­vadáiddáriidda ja dáiddaduojá­riidda.

1989 SDS oaččui šiehtadallan­vuoigat­vuođa stáhtain, seam­maláhkai go eará norgga dáid­dársearvvit, mat ledje dan ožžon moadde jagi ovdal. Ná ožžotge sii oktasaš buhtadusortne­giin oasi.

1993 Sámi dáiddárleksikona al­muhuvvui 1993:s, mas 21 dalá norgga sámi gov­vadáiddára leat mielde.

1998 Prošeaktajođi­headdjivirgi vuođđuvvo cegget sámi dáid­damusea Sámi Vuorká Dáv­viriid oktavuodas.

2000 Sámi kulturráđđi heait­tihuvvo, ja 2001 rájes hálddaša dan ruđa Sá­medikki kultur- ja ealáhusosodat.

2003 Dáiddafágalaš oahppan kon­servahtor, nappo dáiddahistori­hkkár, virgáiduvvo Sámi Vuorká Dáv­viriidda (SVD), guđes lea ovd­dasvástádus musea dáiddaosso­dahkii. Sámi dáiddamusea galgá plánejuvvot. Sámi dáiddaskuvla galgá álggahit oahpahas.

2004 Sámi Dáiddárráđđi soahpá ovttasbargošiehtadusa Sámedik­kiin, mii geatnegahtá čadahit jahkásaš šiehtadallamiid Sámi Dáiddárráđđiin.

2005 Sámediggi almmuha Dieđáhusa sámi dáidaga birra.

Sámi dáiddaortnet lea masá ovt-

talágan dáža ortne­giin. Leat gal guokte spiehkastaga: Orro váilomin jahkásaš árvoštallanválljejuv­von čájáhus, ja váilu vel gaska Sáme­dig­gái kulturráđđi bokte, maid dat massii 2000:s.

Čoahkkáigeassi árvoštallan

Sámi dáidda oaččui oanehis áig­gis iežas almmolaš dorjojuv­von dáiddaortnega. Dat lea masá juoh­keláhkai seam­malágan go dáža dáiddaortnet, ja dan mii govvidea­ddjiin ja dáiddaduojá­riin lea, ja belohakkii dav­vinorgalaš dáiddá­ri­inge. Sámi dáiddá­riid institu­šunála vuoigat­vuođat leat nappo dohkke­huv­von ja dáhkiduv­von.

Sámi dáiddaortnega birra ása­huvvui sierralágan sámi áddehal­lanrámma, mii šattai gustojead­djin dáža dáiddaortne­giige go dat

den frie samtidsorienterte billedkunsten og kunsthåndverket på den andre.

Det kan kanskje skilles mellom to typer virksomme kunstnerroller i det samiske kunstsyste­met: den "nomadiske" og den "fastboende". Begge begrepene er å forstå som metaforer, altså ikke bokstavelig. Den fastboende samiske kunstneren holder seg gjerne til tradisjonelle håndverk, tradisjonelle materialer og/eller typisk samiske motivkilder. Den fastboende deltar helst bare i det samiske kunstsyste­met eller i en tydelig samisk sammenheng der det er et poeng å demonstrere samiskhet.

Den nomadiske samiske kunstneren pendler ganske fritt mellom det norske og det samiske kunstsyste­met, er samtidsorientert, lite håndverksorientert, benytter seg

av flere materialer og teknikker uten å være "ekspert" på noen av dem og er mer konseptuell og samtidsorientert i sin tilnærming. Den nomadiske kunstneren deltar både i diskursen om samtidskunsten og i diskursen om det samiske.

Disse to rolletypene gir grunnlag for en iboende konflikt fraværende i det norske kunstsyste­met. Der spør man: "Er dette kunst?". I det samiske kunstsyste­met må man stille to spørsmål: "Er dette kunst?" Hvis svaret er ja, må det så spørres: "Er dette samisk kunst?" Både spørsmålet om det kunstneriske, og dermed om kvalitet, og spørsmålet om samiskhet, altså etnisitet, er forhold som står på spill i det samiske kunstsyste­met.

Det faktum at den samiske kunstnerorganisasjonen bare kan ta opp samiske kunstnere virker i mang-

foldsåret 2008 som en utfordring. Det samme gjelder om man får et samisk kunstakademi og en juryert samisk årlig utstilling lukket for andre enn samer. Regelen om at det samiske kunstmuseet bare skulle kunne kjøpe inn kunstverk av etnisk samiske kunstnere synes allerede å ha blitt oppmyket, både formelt og i innkjøpspraksisen. De "nomadiske" kunstnerne har kanskje større interesser i å få åpnet det samiske kunstsyste­met enn de "fastboende".

ovdanbuvttii sámi dáiddáriid. Okta dovdomearka sámi dáiddaortnegii lea ahte dat formálalaččat ii earut olus gaskal árbevierrosorjjas ja duodjevuodđuduvvon dáidaga nuppi bealde, ja dan luđolaš dálááigeguvlvi govvadáidaga ja dáid-
daduoji nuppi bealde.⁶

Soaitá sáhttit earuhit gaskal guovtelágan dáiddárrolla mat leat doaimmas sámi dáiddaortnegis: "Johtti" ja "orru", goappašat doahpaga leat áddejuvvon metaforan, eaige sániid mielde. Orru sámi dáiddár áinnas bargá árbevirolaš dujiiguin, árbevirolaš ávdnasiiguin, ja/dahje mihtilmas sámi motiivbirrasiin. Dat orru searvá áinnas dušše sámi dáiddaortnegii, dahje čielga sámi kontekstii gos sámevuoda lea dehálaš oazžut oidnosii.

Johtti sámi dáiddár jođaša nu mo sutnje heive gaskal dáža ja sámi

dáiddaortnega, diehtá dálááiggi birra, iige olus giehtaduoji birra, atná mánggalágan ávdnasiid ja teknihkaid iige leat "áššečeahppi" das ovttasge, ja lea eanet konseptuealla ja čuovvu dálááiggi iežas lah-koneamis. Johtti dáiddár oassálastá sihke dálááigedáidaga diskurssas ja sámi birra diskurssas.

Dát guokte rolla bidjet vuoddu dakkár riidui mii ii leat dáža dáiddaortnegis. Doppe jerret: "Leago dát dáidda?". Sámi dáiddaortnegis ferte jearrat guokte gažaldaga: "Leago dát dáidda?", ja jus vástáduš lea jo, de ferte fas jearrat: "Leago dát sámi dáidda?". Sihke gažaldat dáiddalašvuodas, ja dalle kvalitehta birra, ja gažaldat sámevuodas, ja dalle čearddalašvuoda birra, leat dilálašvuodat mat leat várran sámi dáiddaortnegis.

Ahte sámi dáiddarsearváii dušše

sáhttá dohkkehit sámi dáiddáriid doaimmá dál hástalussan, dán girjáivuođajagis 2008. Seamma guoská jus oazžu áigái sámi dáiddaakademiija ja árvoštallon sámi jahkečájáhusa giddejuvvon earáide go sápmelaččaide. Dat regel ahte sámi dáiddamusea galggašii sáhttit oastit dušše čearddalaš sámi dáiddáriid dáidaga, orro jo láivuduvvon, sihke formálalaččat ja dan oastingeavadis. Soitet leat stuorát beroštumit rahpat sámi dáiddaortnega "johtti" dáiddáriid beales go daid "orru" beales.

¹ Ailo Gaup katalogas katalogii Sámi Dáid-
dárjoavkku vuosttas oktasaš johttičájáhusas
1979:s, Hansen bájuheami mielde
(2004:41).

² Solhjell (2005), guhte čujuha mángga
gáldui.

³ Dieđuid sámi dávviriid birra dánska Dáid-
dakámmáris lea duođaštan konservahtor
Leif Pareli Norgga Álbmotmuseas, telefo-
vdna 25.3.08

⁴ Gáldu: Norsk Kunstnerleksikon.

⁵ Gáldu: Eanaš Hansen (2004), muhto Kin-
telge (2006), ságastallamat Morten Johan
Svendseniin.

⁶ Orro datte leamen nu ahte dát lea nuppás-
tuvvamin, ja danne dahkat sámi dáiddaort-
nega vel eanet ovttaláganin dan nationála.

Litteratur / Girjjálašvuohta

Hansen, Hanna H. (2004)
Fortellinger om samisk samtids-
kunst, hovedfagsoppgave i kunst-
vitenskap, Universitetet i Tromsø.

Kintel, Thomas (2006)
Hva står på spill i samisk kunst-
verden, hovedfagsoppgave,
Høgskolen i Telemark.

Persen, Synnøve (red) (1993)
Samisk Kunstnerleksikon,
Samisk Kunstnersenter.

Solhjell, Dag (1995)
Kunst-Norge. En sosiologisk studie
av den norske kunstinstitusjonen,
Universitetsforlaget.

Solhjell, Dag (2004)
Akademiregime og kunstinstitu-
sjon. Kunstpolitikk fram til 1850,
Unipub.

Solhjell, Dag (2006)
Kuratorene kommer. Kunstpolitikk
1980-2006, Unipub.

Svendsen, Morten Johan (2001)
Momenter til en samisk kunst-
historie, i Kunst og kultur
Nr 2/2001, Universitetsforlaget.

Østerberg, Dag (2000)
Det moderne. Et essay om
Vestens kultur 1740-2000,
Gyldendal.